

О. ГОДУНЬКО

Лиш борися —

2.28

ОСИП ГОДУНЬКО

ЛИШ БОРИСЯ — НЕ МИРИСЯ

(Доповідь про о. Маркіяна Шашкевича)

Л Ь В І В 1934.

НАКЛАДОМ ВИДАВНИЧОЇ КООПЕРАТИВИ „М Е Т А“

ДОХІД ПРИЗНАЧЕНИЙ НА НАЙБІДНІШИХ ВИХОВАНКІВ УКРАЇНСЬКОЇ
РЕМІСНИЧО-ПРОМИСЛОВОЇ БУРСИ ІМ. МИТРА. А. ШЕПТИЦЬКОГО
Л Ь В І В ПАСІЧНА 2 І ХОДОРОВСЬКОГО 3.

06 W

ОСИП ГОДУНЬКО

ЛИШ БОРИСЯ — НЕ МИРИСЯ

1627
2291

(Дóповідь про о. Маркіяна Шашкевича)

Л Ь В І В 1934.

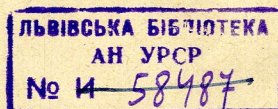
НАКЛАДОМ ВИДАВНИЧОЇ КООПЕРАТИВИ „М Е Т А“

ДОХІД ПРИЗНАЧЕНИЙ НА НАЙБІДНІШИХ ВИХОВАНКІВ УКРАЇНСЬКОЇ
РЕМІСНИЧО-ПРОМИСЛОВОЇ БУРСИ ІМ. МИТРА. А. ШЕПТИЦЬКОГО
Л Ь В І В ПАСІЧНА 2 І ХОДОРОВСЬКОГО 3.

Львів. Віолетта
АН УРСР

(с) У. : 1917 (092)
15/2-80/5-4 Шанкевич 4/5

Друковано 2.000

1324

о. Маркіян Шашкевич.

ЛВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР

№ И

Розказують люди, що ген далеко живе собі дивна пташка: вона дзюбом проколює власні груди і сердечною кровю кормить свої писклята любенькі, та й так скріпляє їхнє слабе тіло — немічний організм.

Хто ж то своєю повною посвятою викормив рідним словом дітей Галицької Волости? Хто знеможений організм українського народу привів уперше до національної свідомості й слухних поривів?

Оцим галицьким пророком, оцим обновником великим був о. Маркіян Шашкевич.

Так і годиться нам споминуть його, приглянутися його світлому прикладові, та й собі по змозі ступати слідом за ним... слідом великої любови рідної мови, слідом пожертви для свого народу, слідом щоденної офіри і невтомної праці — скрізь і всюди — для нашого найвищого зёмного добра для України!

Бже Провидіння, що ніколи не опускає своїх вірних дітей, післало нам о. Шашкевича в сам слухний час. Наш нарід, той „бідний обшарпаний люд“ — був

„Мов паралітик той на роздорожу,
Людським призиством, ніби струпом вкритий“.

Був паралітиком, бо сам немічний, не мав сили двинути з землі, не мав помочі ні звідки. Пани і шляхта, на вічну ганьбу собі, лишили його на ласку долі, а самі, гейби той Юда окаянний, відцуралися своєї мови, обряду і народности та перейшли до наїздника. Був нарід наш і у призистві, бо темно було в його хаті. Не було ні однієї школи української, не було ні однієї книжки української, а як вже яка й була, то хіба написана чудернацькою мертвеччиною,

зліпленою нездало з церковних, московських і польських слів. Відомо, що такої чудасії*) ніхто не годен був розібрати та й через те люди були без світла науки та знання. І серед того безпросвітку з'явився світлої пам'яті о. Шашкевич і бадьоро кликав до своїх рідним словом:

„Дайте руки, юні други,
Серце к серцю най припаде,
Най щезають тяжкі туги,
Ум, охота най засяде.
Разом, разом, хто сил має,
Гоніт з Руси мраки тмаві,
Зависть най нас не спиняє,
Разом к світлу, други жваві!“

І широким гомоном відбився Шашкевичів зов! І жадний науки слухав нарід голосу Вчителя свого! І двигнувся нарід зо своєї недолі, згадав славу бувальщину та став ступати на ясніший шлях...

А цього оновлення Галицької Землі довершив майже сам один о. Маркіян Шашкевич.

Він родився 6. листопада 1811 р. в Підлісся біля Золочева, як син священика. Тут у Підлісся серед селянської дітвори, він ріс, виховувався. Тут він всім серцем покохав рідну мову, народні звичаї, та любувався гарним видом близької Білої Гори й старезними дубами, що стоять в задумі й досі біля приходства.

„Там ти скаже дуб старенький
І один і другий,
Як там жив я ще маленький
Без журби, без туги!“

Народні школи покінчив Маркіян у Золочеві, а до гімназії у Бережанах. Вже тоді він складав принагідні віршики для рідні. Як уже Шашкевич скінчив гімназію (тоді було всього 6 класів), то вписався 1829. р. у Львові на філософію. Так тоді називали 7. й 8. класу гімназії. А що Маркіян

*) Таким „язичієм“ пишуть свої книжки задурманені москвофіли.

хотів опісля піти на богословію й вчитися на священика, то вже тоді прийняли його безплатно до духовної семінарії. Та що ж далі? За нерозважну провину вже з початком 1830. р. його нагнали з семінарії. І ось з того часу починається терниста дорога молоденького Шашкевича. Розгніваний батько відмовив йому всякої помочі, тому Маркіян кілька літ мусів тяжко працювати на хліб насущний та при тім боротися з усякими злиднями. Журба зїдає, каже наша приповідка. Надїла вона й Маркіяна. Перед тим він був веселий, говірливий, а тепер його ніжну душу овіяв тихий сум і розпучливий настрій. Це й пробивається в його віршах і листах. Одначе це горе не зломало великої душі Маркіяна, а навпаки гартувало його, як залізо в огні. Він знав, що на те й лихо, щоб із ним боротися!

То так і кожна людина, кожна нація повинна в нещастю сказати собі:

Ум оstri, насталою волю
Лиш воюй, а не тоскуй!
Лиш борися, не мирися,
Радше впадь, а сил не трать,
Нині вчися побіджати,
Завтра певно побідиш“.

(І. Франко.)

Таке душевне наставлення було і полишилося в Шашкевича, тому він вийшов — переможцем! У боротьбі з лихом він став певніший, рішучіший. Хоча злидні, наче червяки, підточували його здоровля, то душа його росла, кріпшала. Він „гострив ум“ — читав різні вчені книжки, бо добре знав, що без світла науки далеко не зайде. З оцих книжок, наче з морської глибини, він виловлював дорогоцінні перли знання й тим добром виповнював свою духову скарбницю — свій ум і серце.

Незабаром він пізнав письмєнство латинське, німецьке, польське, та над усе полюбив деякі народні пісні, казки, байки, загадки, приповідки, що їх склали невідомі співці з поміж народу й несписані переходять від покоління до

покоління*). Шашкевич охоче ходив до бібліотеки і там невтомно прочитував багато книжок, що писали про мову, письменство та історію словянських народів.

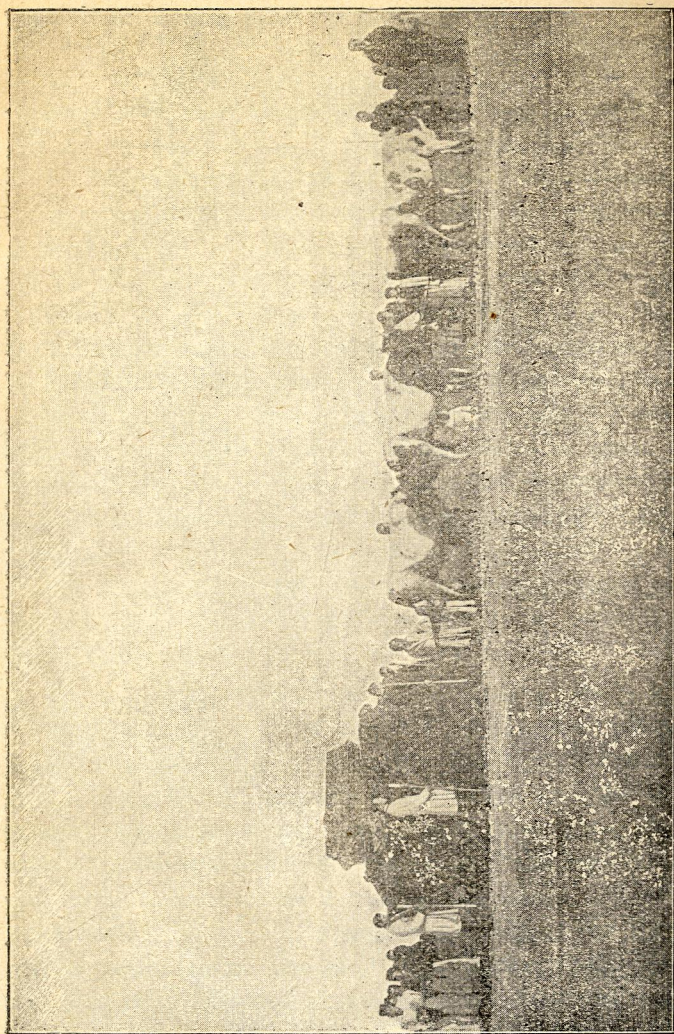
І чому ж оцей голодний, слабосильний, пригноблений юнак усією душею горнувся так до книжок? Бо він іще шукав чогось, чого не вчили у школах, чого ніде не знаходив; він шукав дорогоцінного скарбу, дорожчого від золота й срібла — він шукав своєї рідної книжки!

Шашкевич знав, що н. пр. в Чехів є своєрідна книжка, чеський нарід просвічується, й тому йде до кращого завтра. А в нас того не було... Та ось сповнилися його золоті мрії, викохані в його серці, вилеліяні в його думках. Йому попала в руки книжка Котляревського „Енеїда“ та збірник українських пісень Максимовича. Значить вже на Східніх Українських Землях появилася наче зірка, книжка писана рідною, народньою мовою. Радощі Шашкевича справді були великі. Він на власні очі побачив, що і ми не з тих, що нічого з них, що і в нас можна писати й друкувати книжки рідною мовою, зрозумілою для нас усіх. І задумав великий Маркіян велике діло: писати та друкувати книжки й в Галичині по народньому, по українському!

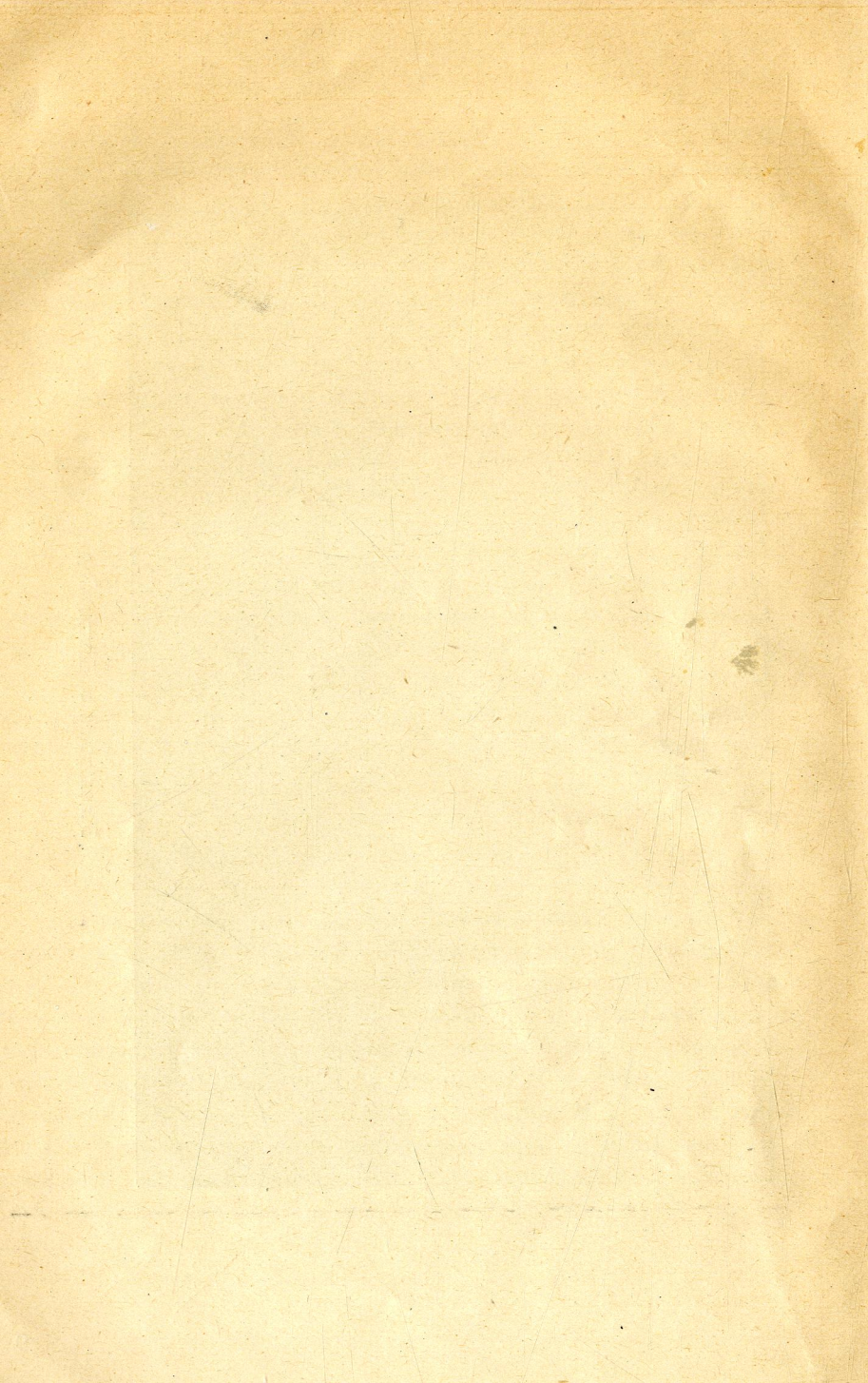
Разом із товаришами Яковом Головацьким та Іваном Вагилевичем задумали просвітити нарід і дати йому в руки свою книжку.

Вони три завжди говорили українською мовою, займалися українськими справами, тому й назвали їх товариші: „Руська трійця“. Найбільше заходився коло доброго діла таки сам Шашкевич. Він ізбирав народні пісні, списував народні звичаї, гуртував при собі кращі, свідоміші одиниці й розбуджував у них любов до рідної мови й свого народу. Трійця умовилася, що кождий, хто вступить в їх гурток, має подати руку й заявити під словом чести, що невпинно працюватиме в користь народу й відродження рідної книжки в Галичині. Цей кружок — гейби наші самоосвітні гуртки —

*) т. зв. усну словесність.

З похоронів о. Шашкевича.

заснувався в мурах духовної семінарії, до якої прийняли Шашкевича вдруге 1832 року. Ввесь провід гуртка спочивав в його руках, ще й складанку віршів „Сон Руси“ зложив. Врешті вирішили приступити до діла — видати першу українську книжку.

А як зорі світ заповідають, так і ця книжка мала сповістити теж нові, ясніші часи, ось і тому назвали цю книжку „Зоря“. Та наперед мусіли рукопис цієї книжки післати владі до цензури. За той час Маркіян написав народньою мовою „Голос Галичан“ — вірш на звеличання 67. уродин цісаря Франца І. Той вірш влада пустила. І так 1835 року вперше друковане українське слово впало самоцвітом на Галицьку Землю! На жаль не так було з „Зорею“. Вона була сіллю в оці ближчих і дальших сусідів, та й тому її не дозволили друкувати. Хмара ненависти до всього, що народнє й українське повисла над „Зорею“ й над її творцями... Та Маркіян силою свого духа проганяв від себе „мраки тмаві“. Він геройською впертістю постановив, що українське слово на українській землі **мусить** прилюдно лунати — і залунало!

На Покрови Шашкевич сказав проповідь у церкві св. Юра, Ю. Величковський в Успенській, М. Устіянович у церкві св. Параскевії.

Тоді то вперше почули вірні рідне слово у львівських церквах, бо досі — стид сказати — говорили по польському! Та Шашкевич іще не успокоївся. Він завзявся дати народові в руки свою рідну книжку і тут мусів взятися на хитрощі. Назву недозволеної книжки „Зоря“ змінив на „Русалку Дністрову“, викинув дещо з рукопису, а що на Угорщині цензура була вільніша, то й там видрукував 1000 примірників „Русалки“ 1837 р. 100 примірників прислали приятелі приватною дорогою до Львова, — а решту влада — заарештувала. Не диво! Вороги прочували, що з появою української книжки „українська мова не вмере, не загине“, а попливе широким руслом — тому й ставили гать. Може й забули, що „не скуєш душі живої і слова живого“, і що прагнення здушити духа народу — безсильне! Життя й тут зробило

прірву — й як 1848 р. повіяло вільнішим духом, то й „Русалка“ вийшла з поліційної темниці.

Та до 1848 року було ще далеко, а тепер борці за рідне слово й народню справу неодне лихо переносили. Шашкевича кидали по голодівках, Голозацького і Вагилевича роками не висвячували. Вони ж були „небезпечні“ люди; ці божевільні, так сказав директор поліції, німець, — хотіли розбудити покладену до гробу українську народність...

Скінчивши богословські науки, Маркіян оженився з Юлією Крушинською, дочкою пароха села Деревні в Жовківщині, 20. травня 1838 р. був рукоположений на священика й тепер увійшов на дорогу загачену тяжкими колодами. Його переносили з місця на місце (Гумниська, Нестаничі) й не давали сталої посади, бо бачили в ньому „нелюдяного“. З 1838 р. місяця листопада, до кінця квітня 1843 р. був Шашкевич парохом Новосілок Ліських, пов. Камінка струм. Важке і незavidне було життя о. Шашкевича. Біда часто загощувала в його священичу хату, нераз доводилося зичити збіжжя на хліб, щоб було чим прогостуватися. Проте цей ревний отець духовний був щирим опікуном-батьком своїх парохіян, що охоче горнулиси до нього й залюбки слухали його гарних, приступних проповідей. Йому лежала на серці лише одна справа — добро народу! Для цього взявся перекладати св. Письмо на українську мову, для його діточок маленьких склав „Читанку“, в обороні нашого письма написав книжечку „Азбука і абетка“.

Та здоровля його не було з заліза. Злидні, недостачі, всякі журби й грудна недуга так його підтяли, що та „цвітка дрібная“ на 32 році життя зівянула передчасно. Дня 7. червня 1843 р. ангел смерти з'явився у приходстві в Новосілках.

Сумне подзвінне сповістило Галицьку Волость про ранню смерть її великого сина... Лишилася бідна вдова з двома синами, один із них помер неолітком, а другий, Володимир, визначився як поет і народовецький діяч. Душа пішла до Бога по небесну заплату, а тіло першого борця за рідну

мову не могло лежати позабуте. У 50 роковини його смерті — 31. жовтня 1893 р. вдячний нарід переніс його тлінні останки до столичного міста Львова, на Личаківський цвинтар. То не тихий, незнаний священик входить непомітно в сірі мури міста, то тисячі-тисячі народу, сотня священиків із митрополитом Сильвестром Сембратовичем на чолі вводять у місто Льва — князя українського слова й письма Шашкевича. А 1906 р. поставив нарід на гробниці гідний пам'ятник за 2.500 австр. корон.

І коли дивишся на цей гарний пам'ятник, то здається, що чуєш гранітний псалом Маркіяна:

„Віра серця мого, як Бескид твердо постановилась на любови. Сполошеш ми долю і проженеш щастя... вирвеш ми очі і душу ми виршеш: а не возьмеш милости і віри не возьмеш, а не видреш любови і віри не видреш, бо руське ми серце та й віра руська“!

Тепер на ту могилу ходять рік річно питомці львівської духовної семінарії, а тимчасом слідом за ними повинна йти вся дітвора, все юнацтво! Подих цієї могили повинен їх надхнути любов'ю рідного слова, рідної школи, рідної книжки.

Цього жадає Маркіянів дух!

Захожі українські! Перший ваш поклін на Личаківському місті умерших нехай буде тіням отця Маркіяна, а там, вище, духовним його сином — борцям за волю України! Адже він рідним словом промостив їм шлях пізнання правди, за яку вони поклали свої буйні голови.

В сотню ж річницю народин Маркіяна здвигнено пам'ятник — на Білій Горі в Підлисі — залізний хрест, заввишки 15 метрів, посвячений 29. жовтня 1911 року. В той день правило службу 12 священиків, а співав хор — 250 люда! 15 тисяч поклонників Маркіяна вкрило тоді Підлисецьку Гору Білу. А святий хрест, — „брат Тарасової могили“, що представляє нам терпіння о. Шашкевича і всього українського народу — свої рамена витягає до всіх українців — бо всі вони діти однієї Соборної матери України,

говорять і пишуть однією рідною українською мовою. Оцей хрест є і знаменом непоборної живучости думок о. Шашкевича, а там і знаком воскресання нашої Батьківщини. Тому нехай надія ввійде в наші серця.

„Хоч над нами бурі шум,
Не співаймо скорбних дум.
Заспіваймо тих пісень,
Що віщують ясний день!“

(У. Кравченко).

Ми знаємо, що думка Шашкевича перемогла, що рідна українська мова з того часу виборола собі право громадянства. А перемогла тому, бо Шашкевич боровся за неї до смерти-загину. Пише римський історик Лівій, що славний вождь Фенікійців Ганібаль, ще маленьким хлопчиною присягнув на всі святощі своєму батькові Гамількарові, що все життя боротисьме з Римлянами, ворогами своєї батьківщини. І додержав вірно свого слова. Ми на Білій горі, перед хрестом Господнім, поклянемося клятвою великою, що все життя будемо вірні думкам Шашкевича, а саме збережемо віру і прадідний обряд, дорожитимемо українською культурою, обєднаємося рідною мовою і всіми здобутками народного духа.

Каже одна мадярська легенда, що мулярі при будові якогось замку вжили людської крові. Через те, вірили, він міг опертися всім ворожим наступам і затіям. Підвалини нашого національного життя є теж густо зрошені кровю і потом найкращих синів України. Неодна краплина крові Шашкевича впала на основи нашої національної будівлі. Можемо бути певні, що така будівля буде тривка і міцна.

Річ у тім, щоб і ми при дальшій будові не жалували ні своїх сил, ні поту, ні крові. А першим проявом національної сили нашої мусить бути пошана рідної мови, боротьба за її слушні права і велика, пристрасна жажда доброї книжки, що і минуле розкриє і шлях покаже... старим і молодим!

На пошану о. Маркіяна Шашкевича є вмуровані у львівських церквах св. Духа і св. Юрія памяткові таблиці. Та далеко більше вшануємо память о. Маркіяна, коли в нашому серці плекатимемо його думки, і наших уст не опоганимо зрадою рідної мови. Добре було б належати нам і до Т-ва ім. М. Шашкевича у Золочеві, основаного 1912 року, що існує досі та плекає думки і память о. Шашкевича. А вже не сміє бути ні одного українця, що не пішов би з поклоном на Білу Гору, наче до нашої національної Мекки.

Там зачерпнемо повними пригорщами Маркіянового духа. З вершка Білої Гори рідною мовою пішлемо привіт усій Соборній Україні, що прийде час:

„Народе мій! Вір мому слову;
Над попелища і могили
Здійметься ясний, сніжнокрилий
Дух правди й волі. Оживе,
І зацвіте й зазелениться,
Що нині кровю червониться,
Й широко в світі засливе
Зруйнована наша країна
Воскресне, встане Україна!“

В і р у

о б р я д

національність

б е р е ж е

„ХРИСТОС НАША СИЛА“

двотижневик, річна передпл. 2·40 зл.

Адреса: Львів, Японська 7.

ron.

0,39

PA 1384 y
1986 (1986)

рл 1384

О. ГОДУНЬКО

Лиш борися —